

Анотация: Критичната рецензия на проф. Кацаров за “Курс по търговско право” на проф. Диков, макар да има за повод второто му издание, е опит за по-обхватна оценка на някои негативни тенденции в работата на големия учен, като акцентът попада специално в работата му в сферата на търговско право. Редно е да отбележим за пълноценното разбиране, че професор Диков е написал учебници и по облигационно право, гражданско право обща част и семейно право. Написал е редица монографии и статии, оставили трайни следи в българската юриспруденция, включително с оригиналния си характер, които са актуални и досега. Всички тези съчинения са повлияли на научната мисъл и съдебна практика, изучавани са в Университета. В този съвсем начален етап на българската наука – 30-те години на двадесети век – други почти не е имало.

Кацаровата критика на работата на проф. Диков се фокусира върху съществените недостатъци, като рецензентът няма за цел да оцени своя колега в цялостното му измерение. Опитът да обобщим критиките на Кацаров е полезен не само за разбирането на курса по търговско право, тъй като те звучат особено актуално и за научната работа на учените в днешно време.

Първо: безкритично възприемане на чужди разрешения и тяхното буквално превеждане и преписване без критичното им обсъждане съобразно спецификата на българската правна система;

Второ : липса на пълнота в изложението по отношение на цялата система на дадена област;

Трето: липса на собствено мнение и тезиси, аргументирани задълбочено и обосновано с лични аргументи. Преписване на чужди примери без съобразяване с личната позиция и правната уредба;

Четвъртото: липса на коректно и пълно цитиране на дадени тезиси на други автори, които се възпроизвеждат и представят като собствени.

Критичната статия на Кацаров е израз на титаничен научен сблъсък, показателен за това, че въпросът за качеството на българската юриспруденция е бил предмет на сериозна дискусия, водена от личностна и идейна конфронтация. Проф. Кацаров демонстрира отличните си познания в областта на търговското право. Показателно е, че 8 години по-късно той ще напише най-добрия пълен курс в областта на търговското право, като това достижение не е изместено и до ден днешен. Изискванията за прецизност и съобразяване с българската правна уредба, които Кацаров поставя като акцент в критиката си към Диков, са израз на разбирането му за нуждата от качествено прецизно и задълбочено учебно пособие по търговско право, което да има оригинален български характер. Кацаров правдиво посоча, че тези изисквания не са достигнати в работата по търговско право на Диков. С тази статия Кацаров открито и остро поставя въпросите за качеството на научните разработки и въвежда като основен критерий

оригиналният характер на аргументите, примерите и проблемите, разглеждани и представяни от българските учени.

Справедливостта изисква да се отбележи, че Диков безспорно е двигател за българската правна система и неговият дългогодишен научен труд безспорно има своето голямо значение и влияние в развитото на българската юриспруденция. В този смисъл недостатъците на проф. Диков са видими, но много по-видими и по-трайни са достиженията на цялостния му научен принос, който е светъл пример за упорит и вдъхновяващ ум, отдаден изцяло на развитието на правната наука. Същевременно критичността на Кацаров не е самоцелна и кабинетна, тъй като изложените идеи утвърждават неговите нови разбирания, които само 8 години по-късно, той ще превърне в завършен шедьовър с написването на учебника – „Систематичен курс по българско търговско право“, с което качеството на българската правна наука в областта на търговското право се поставя на съвсем различна величина.

В днешно време такава обхватност и задълбоченост на научната критика е рядкост в правната научна мисъл. Затова статията на проф. Кацаров има своята безусловна съвременна ползност за припомняне каква проникновеност може да носи концептуалният сблъсък по въпросите за качеството и станандратите на научната разработка.

Д-р Любен Диков, Курс по търговско право. Второ издание, два тома – I. т. 1 – 498 стр., II. т. 2 – 499-1030 стр., София, 1935 г. (първо издание стр. 1-1032)

Проф. Константин Кацаров*

* Публикувано в сп. „Правна мисъл“, г. II (1936), № 6, с. 468-488. Публикува се с любезното разрешение на наследниците на проф. Кацаров.

** **Константин Иванов Кацаров** (18.07.1898 г.-07.10.1981 г.) е роден в гр. София, доктор по право от Бернския университет (1920). Редовен доцент в ЮФ на СУ (1931), извънреден професор (1936), хоноруван извънреден професор (1937), хоноруван професор (1942), професор (1945-1951). Преподавател в университета в Женева (1963-1970). Съден (1953). След установяване на съдебна грешка от Върховния съд - освободен (1956). Напуска страната и се установява в Швейцария (след 1956). Член на Международната асоциация по право, на Словашката академия на науките (1932-1956), на Академичното общество в Женева, на Обществото за право и законодателство в Женева, на Британския институт по международно и сравнително право, на Археологическото дружество по международно право. Четени курсове: СУ - търговско право (обща част, дружествено право, търговски сделки, несъстоятелност), морско търговско право, международно частно право (1931-1951); Женевски университет - търговско право (1963-1970). Библиография у **Константин Кацаров и неговото наследство. Konstantin Katzarov et son héritage**. Съст. Ал. Костов. Ред. Д. Веселинов. С., Херон прес, 1998. Биографичен разказ за него у **Цачевски, В.** Константин Кацаров. Пътят към върха. С., Сиела, 2016. 557 с.

Трудът на г-н Д. се състои от три части, отделени във второто издание технически в два отделни тома. В разпределението на частите и техните подделения се следва, в общи линии, подразделението на Търговския закон. Първата част (стр. 1-407 на първото издание и том I, стр. 1-498, на второто издание) обхваща учението за субектите на търговското право. Тук е изложен правният режим на едноличния търговец, търговското предприятие (стр. 1-105) и търговските дружества (стр. 106-498). Във втората част (стр. 408-826 на първото издание и стр. 500-875 на том II от второто издание) са изложени търговските договори. В третата част (стр. 827-998 от първото издание и стр. 826-1032 на том втори от второто издание) е изложено менителничното право.

Не са разгледани в курса институтът на несъстоятелността, предпазният конкордат и морското търговско право. При нашата система на търговското право липсата на института на несъстоятелността дава незавършен вид на един учебник на действащото у нас търговско право. Същото важи и за морското търговско право, което макар уредено в отделни закони (Закон за морската търговия от 24.I.1908 г. и Закон за търговското корабоплаване от 7.III.1931 г.) представлява съществена част от интегралното търговско право. Един технически недостатък на второто издание представлява и липсата на азбучен указател.

Съчинението, което г-н Д. ни дава, представлява един опит да се изложи системно *българското търговско право*. Като се има предвид с каква липса на грижливост се рецепира у нас чуждото право от законодателя, всеки опит за едно систематическо и доктринерно изложение на действащото у нас право би трябвало да бъде посрещнат насърчително. Изложението на действащото у нас търговско право обаче не е задача лека и проста, както на пръв поглед може да изглежда. То налага, преди всичко, едно много внимателно и задълбочено проучване, преценка и съпоставяне на източниците с текста и с доктрината. Не се ли направи това, а се следват и използват безкритично пособията на чужди автори, то вместо да се спомогне разработването на дадена правна област, могат да се постигнат обратни резултати, като се допринесе за това щото развитието да бъде тласнато в погрешни пътища. Затова, предоставяйки на г-н Д. преимуществото да се е наел пръв с изложението на действащото българско търговско право, ще трябва да преценим дали това е направено по начин, отговарящ на минималните изисквания за една такава работа.

В това отношение обаче постиженията на г-н Д. са отчасти крайно незадоволителни, отчасти отрицателни. Известно е, че нашият ТЗ, изхождайки по

източник от стария германски търговски закон посредством унгарския търговски закон, указва на много места чувствителни различия спрямо *действащото днес в Германия* търговско право. Независимо от това, нашият законодател на места е изоставил и косвения си източник, търсейки разрешения от постиженията на румънското, италианското, унгарското и швейцарското законодателство. По много голяма част от съществени за нашето търговско право въпроси г-н Д. обаче предава така сляпо и безкритично действащото днес в Германия търговско право, така както то е изложено в учебниците на Müller-Erzbach и Gierke, като действащо българско търговско право, че заблужденията, до които това неминуемо води, са много по-тежки от ползата, която може да се извлече.

При това курсът на г-н Д. е съставен, даже и във второто си издание, с една неоправдана прибързаност и без достатъчно опознаване на търговското право въобще. Затова и задачата, която г-н Д. си е поставил, е могла, при това положение, както става явно от едно съпоставяне на курса на г-н Д. с трудовете на Müller-Erzbach и Gierke, да бъде реализирана само с цената на един метод на работа, който не може да бъде одобрен в науката.

I.

Онова, което най-вече бие на очи при един по-подробен анализ на труда на г. Д. е, от една страна, *липсата на задоволителна ориентация* на автора върху основите на търговското право и, от друга страна, несъвместимото с положението, което заема г. Д., *безкритично пренасяне на чуждо право* (на днес действащото в Германия право) като действащо у нас право. Цялото изложение на г-н Д. в разглежданата му работа е преситено от такива заимствания от днешното германско право, нямащи каквато и да е опора в действащото у нас право.

1. На стр. 23 г-н Д. излага положението на т.н. „дребни“, или „непълни“ търговци. Това са търговци, за които по силата на чл. 67 ТЗ не се приспособяват разпореденията на глави II, III и IV, дял I, книга I от ТЗ, т.е. търговци, които са освободени с този изричен текст от задълженията: (1) да извършат вписвания, отнасящи се до търговията им в търговския регистър, (2) да си служат с фирма и да регистрират такава и (3) да водят търговски книги. Правното положение на дребните търговци, поради не особено важния характер на операциите им (дребни занаятчии, кръчмари и

пр.), е отличено с изричния текст на закона от това на останалите търговци по това именно само, че не са длъжни да извършват вписвания в търговския регистър, да водят и вписват фирма и да водят търговски книги. С това се изчерпва особеността на положението на „дребните“ или „непълни“ търговци у нас. По отношение на всичко останало, те са търговци в смисъла на чл. 2 ТЗ. Касае се, следователно, за едно създадено със специален текст отклонение от общия режим и текстът на чл. 67 ТЗ не търпи никакво разширение по тълкувание.

Но г-н Д. на стр. 23 ни дава още едно отличие в положението на „непълния търговец“, като казва, че „по отношение на малките търговци не важи прокараният в чл. чл 290 и 291 от ТЗ принцип“. А чл. 290 и 291 ТЗ, които се намират в главата относно общите правила за търговските сделки, се отнасят до всички търговци без изключение, значи, както до пълните, така и до непълните (дребни) търговци. Член 290 ТЗ създава презумпцията, че „лицата, които чрез една сделка, която за тях е търговска, поемат задружно задължения спрямо трети лица“, са солидарно задължени. А чл. 291 ТЗ ограничава солидарния длъжник във възраженията, които той може да прави. Като се има предвид, че у нас обикновено солидарността никога не се презумира (чл. 93 ЗЗД), нормите на чл. чл. 290 и 291 ТЗ се явяват като едно чувствително изменение в материалноправния режим на търговеца. Това отклонение обаче се отнася *до всички търговци без изключение*, значи, както до пълните, така и до непълните (дребни) търговци: 1) защото, самият текст на чл. 290 ТЗ не прави никакво разграничение, и 2) защото единственият чл. 67 ТЗ който прави разграничение между „пълен“ и „непълен“ търговец, е определил и изрично, и изчерпателно в какво се състои отклонението в положението на непълния търговец, а именно: в освободението му от вписвания в търговския регистър (1), от водене и вписване на фирма (2) и от водене на търговски книги (3). Това е ясното положение на „непълния търговец“ в нашето право, в унгарското търговско право и в старото германско търговско право (до 1900 г.).

Новият Герм. ТЗ с изричен текст промени това положение. С новия чл. 351 HGB, който гласи: „Die Vorschriften der §§ 348 bis 350 finden auf die im § 4 bezeichneten Gewerbetreibenden keine Anwendung“, отличията в режима на „пълния“ и „непълния“ търговец за днешното германско търговско право *бидоха разширени и в материалноправно отношение*, що се отнася до солидарността при търговското поръчителство. Това стана в Германия в 1900 г. съзнателно, за да се дойде насреща на тежнения за откъсване въобще на дребните занаятчии от търговското съсловие (ср. Düringer-Hachenburg, 1932 г., т. IV, стр. 572). Но това материалноправно отклонение бе

създадено в Германия едва в 1900 г. и с изричен текст. То е напълно чуждо на нашето право.

Откъде тогава г-н Д. извежда за нашето право положението, че „по отношение на малките търговци не важи прокараният в чл. чл. 290 и 291 от ТЗ принцип?“. Такъв извод за нашето право е невъзможен.

Като сравни човек, обаче, казаното от г-н Д. на стр. 23 със съответното място от учебника на *Gierke* (*Handelsrecht und Schiffahrtsrecht*, 1926), който г-н Д. използва по начин и размери, надхвърлящи допустимото, „новостта“, която г-н Д. внася в нашето действащо право, става всъщност ясна.

На стр. 43 *Gierke* казва:

„... 5) Einige Regeln der „Handelsgeschäften“ finden auf den Minderkaufmann keine Anwendung (§ 351 HGB siehe unter Abschnitt III)“.

Този пасаж на *Gierke*, който е напълно верен за днешното германско търговско право (ср. чл. 351 HGB) г-н Д. безкритично предава като действащо у нас право, казвайки на стр. 23:

„... 5) По отношение на малките търговци не важи прокараният в чл. 290 и 291 от ТЗ принцип“.

Явно е, че г-н Д. в случая не излага българското търговско право, а превежда, и то без да посочи източника си, казаното от *Gierke* на стр. 43 и важещо за днешното германско търговско право, като с това пренася в нашето право неща, които му са съвсем чужди.

2. Познавайки много повърхностно търговското право, г-н Д. пренася от днешното германско търговско право неща, които у нас въобще не съществуват и ни обогатява с институти, несъществуващи в нашето право. Такъв е случаят с т.н. „*привиден търговец*“, за който г-н Д. ни говори в § 4 на глава II от дял I, стр. 23-24.

Нашето търговско право не познава „привидни търговци“, както не познават такива търговци и източниците на нашия ТЗ – Унгарският и старият Герм. ТЗ. Единствено и изключително меродавен за определянето на търговското качество за нашето право е чл. 2 ТЗ, според който за търговец се счита само онзи „който от свое собствено име се занимава по занаят с търговски сделки“. Условието за добиване на търговско качество са в нашето право *само материални*, а именно: действителното (фактическо) сключване по занаят от свое име на основни търговски сделки. Вписването на едно лице в търговския регистър не придава по нашето право търговско

качество, нито такова на „привиден търговец“, ако лицето не отговаря на условията на чл. 2 ТЗ, т.е. не сключва действително от свое име по занаят основни търговски сделки. Също тъй и обратното: невписването в търговския регистър на едно лице, което отговаря на условията на чл. 2 ТЗ, не го лишава от търговско качество. Това са много ясните и определени елементи на търговското качество у нас. Това определение има много големи преимущества. То позволява и налага обаче винаги, значи даже и когато едно лице е вписано в търговския регистър като търговец, да се установява търговското му качество само въз основа на материалните условия на чл. 2 ТЗ. Това е положението в нашето право, в старото германско и в унгарското търговско право. Вписването в търговския регистър не прави едно лице търговец, не го прави и „привиден търговец“.

Новият Герм. ТЗ преустрои коренно условията за добиване на търговското качество, като създаде и няколко групи търговци, в зависимост от различните предпоставки, а именно: а) търговци по силата на търговски занятия, изброени от закона и независимо от вписване в търговския регистър (Muss-Kaufleute – чл. 1, ал. 1 HGB) – тая категория е единствена близка до понятието на търговеца според нашия закон; б) търговци по силата на занятия неизброени от закона, но изискващи търговско устройство: такива стават те само след вписването им в търговския регистър (Soll-Kaufleute – чл. 2 HGB); в) търговци, които упражняват занятие, което не им придава търговско качество, но, ако пожелаят, могат да се впишат в търговския регистър и да добият търговско качество (Kann-Kaufleute – чл. 3 HGB); и г) за търговци, до доказване противното, се считат и всички, които са се вписали в търговския регистър за търговци (Schein-Kaufleute – чл. 5 HGB).

Когато г-н Д. на стр. 23 в своя Курс по българско търговско право ни казва:

„Описаното дотук понятие търговец не е тъй *строго определено*, че да може винаги с положителност да се констатира дали едно лице е търговец, пълен или непълен, или не“.

Той ни предава много безкритично и несамостоятелно казаното от Müller-Erzbach на стр. 75:

„Die gesetzliche Regelung des Kaufmannsbegriffes, soweit wir sie kennen gelernt haben, ist *verwickelt* und *undurchsichtig* und gibt kein leicht erkennbares und sicheres Kennzeichen dafür, wie es doch der Verkehr verlangt, ob man es mit einem Kaufmann zu tun hat und ob dieser Vollkaufmann oder Minderkaufmann ist“.

Защото комплицираните предпоставки за определяне търговското качество, за които говори Müller-Erzbach, съвсем не съществуват в нашето право, както сялапо,

следвайки Müller-Erzbach, ни учи г-н Д. Те съществуват в днешното германско право, което изостави (за добро или за лошо, е друг въпрос) опростената основа на чл. 4 от стария Герм. ТЗ (чл. 2 ТЗ) и възприе сложната система на Soll, Muss и Kann-търговци, която именно сложна система наложи и създаване *със специален текст* (чл. 5 HGB) на една категория на *презумирани* търговци, т.е. „привидни“ търговци.

Такива търговци *нашето право не познава* и г-н Д., когато на стр. 23-24 конструира и такива в нашето право, той тласка развитието му в погрешни пътища. Защото, ако приемем „привидния търговец“ за даден и в нашето право, би трябвало напр. за обявяването в несъстоятелност на едно спряло платките си лице да се приеме (ако никой не пожелае да оборва подържаната от г-н Д. презумпция) за достатъчно относно търговското му качество, като предпоставка за обявяване на несъстоятелността, факта, че фирмата е вписана в търговския регистър, нещо, което за нашето право е абсурдно (ср. в този смисъл и Ганев, Несъстоятелност, 1926 г. стр. 213 и 221).

3. С каква поразителна лекота г-н Д. ни предава, било поради *безкритично увлечение в източника*, от който се е ползвал, било поради едно *недопустимо тълкувание*, днешното германско право като действащо у нас право, проличава особено ярко в акционерното право.

На стр. 186 г-н Д. разглежда въпроса за задълженията на акционера. Тия задължения съгласно чл. 175 ТЗ се състоят само и единствено в заплащане номиналната стойност на акцията, с което се изтъква, че акц. д-во е търговско дружество с подчертан капиталистически характер. Но независимо от всичко и текстът на чл. 175 ТЗ е много категоричен, като казва, че „акционерите не са длъжни да съдействат на целта на дружеството другояче, освен да заплатят номиналната стойност на акциите по начина, предвиден в устава“. Следователно, много ясно и определено е изразено в чл. 175 ТЗ, че акционерът не е длъжен нищо друго освен да заплати стойността на акцията, което значи, че на акционера (в нашето, в унгарското и действащото до 1900 г. в Германия право) не могат да се налагат, нито могат да бъдат уговорени чрез устава, някакви други задължения, допълнителни вноски, престации в натура и пр.

В *днешното германско акционерно право*, обаче, се създаде *с изричен текст* възможност за уговаряне в устава и на допълнителни престации в натура (ср. чл. 212 HGB: „Покрай вноските на капитала в дружествения договор на акционерите *може* да бъде възложено задължението за периодически престации не в пари, ако прехвърлянето на участието е свързано със съгласие на дружеството“). Тая норма на новия Герм. ТЗ

представлява едно отклонение от същността на акционерното право, което създателят на днешния Герм. ТЗ възприе по изключение само, за да отговори на особените нужди на захарните фабрики, които още от втората половина на миналото столетие търсеха да създадат за акционерите си и задължението за извършване на престации в натура (доставка на цвекло). При режима на стария Герм. ТЗ, където липсва (както и у нас днес липсва) изрична норма от рода на чл. 212 HGB, а напротив, е налице забраната на чл. 175 ТЗ (чл. 219 стария Герм. ТЗ), нито в доктрината, нито в съдебнага практика може да намери одобрение, т.е. да бъде признато за допустимо и валидно уговарянето на допълнителни престации извън номиналната стойност на акциите. Имперският съд при режима на стария Герм. ТЗ *нееднократно и много рязко* е отхвърлял допустимостта на подобни уговаряния в дружествения устав (ср. напр. цитираното от *Flechtheim* у *Düringer-Hachenburg*, 1933, III, стр. 20, решение: „Die Rübenlieferungspflicht der Aktionäre als Bestandteil des Gesellschaftsvertrages ist *schlechthin* unzulässig“). Извън всяко съмнение е, че при нормата на чл. 212 от днешния Герм. ТЗ, с която се допуска възлагането в дружествения устав на акционерите на допълнителни вноски в натура, се касае за едно чувствително нарушение същността на акц. д-во, при което в неговата капиталистическа природа се внася вече индивидуалистичен елемент. Затова и при разработването на днешния чл. 212 HGB се винаги подчертава, че се касае при този текст за *нова правна норма*, а не за автентично тълкуване на старото право (ср. Staub, 1933, т. II, стр. 164).

За г-н Д. всичко това не е пречка да счете, че е допустимо с дружествения устав да се възлага на акционерите и извършването на престации в натура. Наистина г-н Д. тук е съзрял, че съществува различие между нашето и днешното германско акционерно право, но това не го въздържа да отсече на стр. 186, без особени мотиви и обяснения: „Въпреки това мълчание обаче (на нашия ТЗ - б.н. КК) и при наличността на чл. 175 ТЗ ние поддържаме, че подобни съглашения не са запрети от закона и *понеже могат да станат необходими за практиката*, трябва да се признаят за действителни...“

Каква по-категорична забрана на подобни престации иска г-н Д. от тая на чл. 175 ТЗ („Акционерите не са длъжни да съдействат за целта на дружеството другояче, освен да заплатят номиналната стойност на акциите...“) и оная, която следва от самия характер на акц. д-во, чиято структура не допуска – даже и ако нямаше изричния текст на чл. 175 ТЗ – да се счита, че акционерът може да бъде задължаван в устава за други престации извън номиналната стойност на акциите. С интерпретативния метод на г-н Д. би могло да приемем (щом чл. 175 ТЗ не е пречка за уговаряне на допълнителни престации) и

уговарянето на допълнителните вноски, не само в натура, но и в пари, пък и въобще всякакви още престации и отговорности, което очевидно води до изкълчване и окарикуряване на същността на акцията.

4. Безкритично и насилствено г-н Д. внася в нашето акц. право чужди нему елементи и при определяне условията, при които може да се иска от отделния акционер, чрез съда, отменение на едно решение на общото събрание (чл. 181 ТЗ).

На стр. 273 (стр. 263 от първото издание) г-н Д. казва:

„Унищожението може да се иска: а) от всеки *присъстващ* в общото събрание акционер, който е заявил в събранието своето *несъгласие* за вземането на атакуваното решение; б) от всеки *неприсъстващ* на общото събрание акционер, но само тогава, когато основанийето за исканото унищожение се състои в неправилно свикване на общото събрание; в) от *управителния съвет*; и най-последно, г) от всеки отделен член на управителния или *контролния съвет*, когато изпълнението на атакуваното решение би *ангажирало неговата гражданска или наказателна отговорност*“.

С това г-н Д. ни предава, без да прояви каквато и да е критичност и самостоятелност казаното от *Gierke*, стр. 245-246:

„Berechtigt zur Klageerhebung ist: a) Jeder Aktionär der *erschienen* ist, falls er *Widerspruch* zum Protokoll erklärt hat. *Der nicht erschienene* Aktionär kann nur anfechten, wenn er seine Anfechtung auf mangelhafte Einberufung stützt; b) *Der Vorstand*; und c) Jedes einzelne Vorstands oder *Aufsichtsratsmitglied*, wenn ihm durch den Beschluss *Strafe oder Haftung auf Schadenersatz droht*“.

Нека оставим настрана метода на работа на г-н Д. на сляпо заимстване от чужди автори, без да се посочва източникът. Трябва да констатираме обаче, че твърдението на г-н Д. внася в нашето право редица неистини. Казаното от *Gierke* на стр. 245 и пренесено от г-н Д. в нашето право важи само за днешното германско акционерно право по силата на изричния текст на чл. 272 HGB, който се *съществено различава* по съдържание от нашия чл. 181 ТЗ. У нас чл. 181 ТЗ гласи, че „всеки акционер може да обтъжи решението на общото събрание, ако то противоречи на закона или устава“. Ограничения нашият закон не съдържа и затова у нас, както в книжнината, така и в съдебната практика, се приема, правилно, че правото на обжалване не се обуславя от упражнението на гласуването в общото събрание, а само от притежанието на акцията (ср. *Джидров*, III, стр. 797), нито пък е нужно присъстващият акционер да е възразил против решението, когато е било гласувано, за да може да подава контестация (ср. ВКС

№ 435/31 г., II г.о.). А ограниченията, които поставя г-н Д., са ограничения на чл. 272 от днешното германско право, които нямат еквивалент в нашето право и не могат да бъдат извеждани „от естеството на нещата“.

Още по-голямо недоумение буди изразеното в точка г) от изброяваните от г-н Д. условия за обжалване решенията на общото събрание, а именно твърдението *за нашето право*, че член на управителния или проверителния съвет може да обжалва решенията на общото събрание, *когато изпълнението на атакуваното решение би ангажирало неговата гражданска или углавна отговорност*⁴. С това условие, което е съвсем чуждо на нашето право, г-н Д. всъщност възпроизвежда безкритично и сляпо казаното от Gierke на стр. 246 и основано на съдържанието на чл. 271, ал. IV от *днешния* Герм. ТЗ („Ausserdem ist der Vorstand und, sofern der Beschluss eine Massregel zum Gegenstand hat, durch deren Ausführung sich die Mitglieder des Vorstandes und des Aufsichtsrates strafbar oder den Gläubigern der Gesellschaft haftbar machen würden, jedes Mitglied des Vorstandes und des Aufsichtsrates zur Anfechtung befugt“). Как ще може от ясното съдържание на чл. 181, ал. 1 ТЗ за нашето право да се извлече състав като посочения от г-н Д., даден с изричен текст (чл. 271, ал. IV HGB) само в германското право, е въпрос, на който само г-н Д. единствен може да ни отговори.

Но понеже по този въпрос за някои от условията на обжалването по чл. 181 ТЗ се появили и решения на ВКС, г-н Д. вместо да се поправи във второто си издание, се справя по един много куриозен начин и с тях. С решение № 782/28 г. II г.о., ВКС е приел, че „всеки акционер може да обжалва решението на общото събрание, но при условие, че *не е гласувал в полза* на обжалваното решение“⁵. Г-н Д. ни цитира това решение на ВКС (ср. стр. 273) като такова в полза на неговото твърдение, че акционерът трябва да заяви своето несъгласие за вземането на атакуваното решение. Друго решение № 435/31 г., II г.о., с което ВКС изрично констатира, че „*не е нужно контестаторът да е възразявал против решението*, когато е било гласувано в събранието, за да може да подава контестация“ г-н Д. обявява за *противно на „естеството на нещата“* (стр. 273).

Всъщност, в защитата на тази теза, както и на една много голяма редица други, се касае за неоправдано постоянстване на г. Д. на онова, което е веднъж безкритично заел от чужди учебници и важащо на основание на изричен текст на германското право, за да го наложи, мимо ясения текст на нашия ТЗ, за нашето право.

5. Но г-н Д. изглежда е въобще извънредно слабо запознат с търговското право, защото трудът му изобилства с твърдения, които издават едно много повърхностно отношение към материята. И в тая насока ще цитираме само няколко примери:

На стр. 190 г-н Д., като говори за правната същност на учредителния акт на акц. д-во, казва:

„Съществува спор в германската доктрина относно правната природа на онази съвкупност от действия, извършени по повод и за образуването на акц. д-во, но преди неговото вписване. Според нас въпросът се решава правилно от тъй наречената договорна теория, подържана от голямото болшинство автори (Staub, Pinner, v. Tuhr, Ennecerus, Müller-Erzbach и др.)“.

Дали наистина договорната теория дава най-правилно разрешение на проблемата за същността на учредителния акт е въпрос, по който може да се спори. Ние съвсем не споделяме това разбиране. То не се споделя днес и от господстващото мнение в Германия. Но не е въпросът там. Далеч не вменяваме в упрек на г-н Д., че изхожда от договорната теория. Но ние се питаме как може г-н Д. при такова повърхностно и погрешно познаване на въпроса, въобще, да се произнася по него.

Защото при преценката, която прави г-н Д. на становището на германската доктрина по въпроса, той проявява голямо непознаване на материята, с която оперира. *Нито е вярно*, че договорната теория е господстваща в Германия (напротив тя е отдавна изоставена, защото болшинството автори, начело с Германския имперски съд стоят твърдо на друго гледище, а именно на това за едностранния акт), *нито* пък големият комерсиалист *Щауб*, когото г-н Д. цитира като застъпващ договорната теория, застъпва тая теория. Тук е достатъчно, ако цитираме самия Staub, т. II, стр. 89: „Die neuere Wissenschaft hat im Anschluss an Gierkes Genossenschaftstheorie diesen Standpunkt fallengelassen und sieht in der Zeichnung einen *einseitigen Akt*, gerichtet auf Mietgliederschaft an der künftigen A.G. ... Auch das RG., das ursprünglich auf dem Standpunkte der Vertragstheorie stand, verneint jetzt in ständiger Praxis den Vertragscharakter der Zeichnung und Uebernahme (R.G 79, 177 und die dort angef. Entsch.; RG. 118, 274; vergl. auch KG in KGJ. 43, 365). *Von dieser jetzt als herrschend anzusehenden Ansicht soll in folgendem ausgegangen werden.*“

Ясно е, прочее, че не е договорната теория господстващата в доктрината на Германия и че самият цитиран от г-н Д. Щауб и Имперският съд отричат тая теория. За бързината обаче, с която се движи г-н Д., време за такива „подробности“ няма. Все пак

обаче, ако това за самия него е без значение, не би трябвало да снижава така уважението, което дължи всеки, който пише, към своите читатели.

6. На стр. 217 от първото издание г-н Д. разглежда действието, което могат да проявят опущения и пороци в учредителния процес на акц. д-во. И тук г-н Д. поддържа неща, които издават едно много повърхностно и симплистично отношение на автора към проблемите на търговското право. Г-н Д поддържа, че ако едно учредено и вписано в търговския регистър акц. д-во при учредяването е допустнало никакво нарушение на закона (напр. акц. д-во е съставено и вписано в търговския регистър, без предложение и подписка при сукцесивното учредяване – примерът е на самия г-н Д., стр. 217) то „дружеството ще бъде недействително и *съдът служебно във всеки момент, без предизвестие* трябва да постанови заличаване на вписването и публикуването на неговото определение“.

Наистина въпросът за действието на пороците в учредителния акт на акц. д-во е сложен. Застъпват се многобройни схващания относно санкциите от тия пороци, най-крайната от които би могла да бъде и прекратяването на акц. д-во с действие *ex tunc*. Обаче, такова абсурдно разрешение, според което затова, че акц. д-во е образувано, напр. без предложение и подписка, макар че е било вече вписано в търговския регистър и е просъществувало евентуално години, „*съдът служебно, във всеки момент, без предизвестие* трябва“ да постанови заличаването му, никой никога не е застъпвал. Изглежда, че по този въпрос г-н Д. като че е съзнал абсурдността на такова твърдение, защото във второто издание (ср. стр. 210) той, излагайки, макар и вече преминал, за времето след 1933 год. (създаването на Закона за юридическите лица), към по-друго разрешение на въпроса, не е имал куража да го повтори като разрешение за времето преди 1933 година.

7. На г-н Д. са чужди и *най-елементарни разграничения* в областта на една материя, която се е заел да излага.

Така на стр. 196 г. Д. казва:

„Всеки основател е същевременно и един от първите акционери“.

Това показва, обаче, че на г-н Д. съвсем не е позната една особеност на нашето акционерно право, според която качеството на основателя не е непременно свързано с това на акционера. Основателите в нашето право са лицата, които отправят до публиката предложение за образуване на акц. д-во (чл. 153 ТЗ). Още тук, определяйки

необходимото съдържание па предложението, законодателят не само не е счел за необходимо да свърже качеството на основателя с това на акционера, но веднага поставя по отношение на вещните вноски основателите наравно с всеки друг подписвач (чл. 164 ТЗ). Също тъй и във всички останали свои постановления, когато ТЗ говори за правата и задълженията на основателите, никъде той не свързва това им качество с качеството на акционера. Напротив, не липсват в ТЗ текстове, които даже много определено правят разграничение между тия две качества (ср. чл. 164 ТЗ: „Ако основателите или някои от акционерите...“ и пр.) В това отношение съществува чувствителна разлика между нашето и немското право. Чл. 209 от стария Герм. ТЗ и чл. 182, ал. 1 от новия Герм. ТЗ определят изрично, че основателите трябва да поемат и акции (значи поне една). Същото важи и за английското право. *В нашето право*, обаче, както и във Франция и Италия, това не е нужно и качеството на основател не е непременно свързано с това на акционера.

Но г-н Д. не може да направи това елементарно разграничение, защото е много сляпо отдаден на източника си, който той къде по позволен, къде по непозволен начин е подчинил на своята задача.

Въобще г-н Д. има една доста чудновата представа за акционерното дружество по нашето право. За г-н Д. въпреки чл. 175 ТЗ акционерите могат да бъдат задължени да внасят и престации в натура „понеже могат да станат необходими за практиката“. За г-н Д. акц. д-во, въпреки чл. чл. 152, 153, 159 и 162, може да се образува без подписка с протокол от двама (а не 7) души; за г-н Д. акц. д-во, въпреки чл. 168 ТЗ и вписването в търговския регистър и публикуването, може „служебно във всеки момент, без предупреждение“ да бъде премахнато от правовия свят, макар да е съществувало години.

Наистина, учредяването на акц. д-во може да стане и само с един акт, обаче съдебен или нотариален (ср. чл. 182 и 188 от днешния Герм. ТЗ), но не *според нашето*, а *според германското* право; вноски в натура могат да се уговорят, но не *в нашето право*, а по силата на *изричен текст* в германското право. А що се отнася до „служебното във всеки момент прекратяване без предизвестие“ въпреки вписването и публикацията там г-н Д. надхвърля и най-смелите хрумвания, защото такова разрешение никой никъде досега не е нито поддържал, нито пък е узаконяван подобен абсурд.

8. На стр. 99 г-н Д., разглеждайки отношенията на търговските агенти към третите лица, казва: „Право да инкасираат суми и да дават отсрочки имат само пътуващите агенти“. Всъщност и тук г-н Д. само възпроизвежда безкритично казаното от Müller-Erzbach (стр. 162: „Eine Inkassovollmacht und die Ermächtigung zu nachträglichen Stundungen gibt das Gesetz nur dem reisenden Verkaufsagenten“). Действително, според Герм. ТЗ пътуващите търговски агенти „се считат упълномощени да получават стойността на сключените от тях покупко-продажби и да разрешават платежни срокове, а така също да събират вземанията на господарите си“. Такова беше положението на търговския агент и у нас според общия ТЗ (чл. 53 ТЗ) *до 1905 г.*, когато със специален „Закон за пътуващите търговски агенти в България“ от 26 март 1905 г. у нас се уреди положението на тая категория търговски агенти. Между другото, с тоя закон се възприе вече началото, че търговският агент може да получава суми и да дава отсрочки само ако е изрично уговорено в пълномощното му (чл. 9: „Търговският агент може, ако е *изрично уговорено* в пълномощното му, да получава стойността на продадените от него стоки и да отпуща срокове за изплащането й“). При това, същият закон внася и редица други още ограничения (специална легитимационна карта и пр.) и изисква „заверено по надлежен ред пълномощно“ (чл. 3, т. 3 от Закона за Път. Търг. Аг.). Този закон е нов и специален и, естествено, той изменя положението на пътуващите агенти.

И тук г-н Д., в неведение на действащото у нас право, пренася безкритично важащото за днешното германско търговско право и казаното от Müller-Erzbach като важащо у нас право.

Въобще целият отдел на курса на г-н Д. относно търговските агенти (стр. 95-100) представлява едно странно смешение между онова, което е днес действащо право в Германия, и несполучливи опити за приспособяване, които нямат никаква опора в нашето право. Така, между другото, на стр. 96 г-н Д. влага в определението на търговските агенти и следния елемент: „Лицето, от което изхожда натоварването, трябва да е *пълен* търговец. В противен случай, агентът е *субект на гражданското*, а не на търговското право“ (?!). Съвсем необяснимо е откъде следва това изискване. То не съществува нито в нашето, нито в немското право. Търговският агент е самостоятелен търговец, за който няма никаква законна пречка, както да бъде натоварван за своята дейност от непълен търговец, така даже и самият той да е непълен търговец, ако операциите на натоварвания го търговец са от категорията на чл. 67 ТЗ (ср. Staub, 1932, 1, стр. 558).

9. На стр. 92 и сл., като констатира, че нашият ТЗ както и старият Герм. ТЗ не съдържат специални наредби относно търговските ученици, г-н Д. прилага по аналогия нормите на „Закона за организиране и подпомагане на занаятите“ от 11.IV.1910 г. относно занаятчийските ученици и върху търговските ученици.

У нас обаче понеже положението на търговските ученици не е уредено с особени норми, каквито съдържа днешният Герм. ТЗ (чл. 76-83 HGB) за тях остават в сила нормите относно *търговските помощници*, т.е. чл. 60-66 ТЗ. Точно така се гледаше на търговските ученици и в германското право преди създаването на специални норми в новия Герм. ТЗ за търговските ученици (ср. *Materialien zum HGB*, 1897, стр. 32). Само за онова, *което не е уредено* в положението на търговските ученици в отдела за търговските помощници, ще важи най-напред търговският обичай, който именно в такива случаи е най-добре на място или паралелни норми на гражданския закон. Търговските ученици, обаче, доколкото могат въобще в нашето право да бъдат обособявани като отделна категория, *са и остават търговски помощници*, а не са под режима на занаятчийските ученици. И за тях, като търговски помощници, важат нормите на ТЗ за сключване на договора на търговския помощник с принципала, т.е. договърът може да бъде сключен с търговския ученик, а ако той е непълнолетен с неговия законен представител, в каква да е (значи и устна) форма. Г-н Д. внася, обаче, и в този институт неща, които му са съвсем чужди. Според него договърът „подлежи на одобрение от околийския съдия или общинското управление“ (!?) (вероятно по „аналогия“ на чл. 27 от Зак. за организиране и подпомагане на занаятите). Същото прави г-н Д. и относно други елементи на режима на търговските ученици (разваляне договора не става според г-н Д. по условията на чл. 65 и 66 ТЗ, а по тия па чл. 36 и 37 от Закона за организиране и подпомагане на занаятите).

Всичко това сочи и в тая област за едно много повърхностно отношение на г-н Д. към задачите на търговскоправната наука и за едно *грубо и неудачно превъзможване на трудностите*, пред които една или друга законодателна непълнота ни изправя.

10. За г-н Д. (ср. стр. 753) относно учредяването на „публични влагалища“... т.нар. „нормативна система“ е легнала в основата на нашия ТЗ“.

Това беше така, обаче, само до 1930 г., от когато със „Закона за изменение и допълнение на някои членове от ТЗ относно публичните влагалища“ от 13 юни 1930 г. с новия чл. 414 ТЗ се мина към концесионната система, като се предоставя на

административната власт (Министерството на финансите, Българската народна банка или съответната търговска камара) дискреционна преценка на нуждата от дадено, проектирано, публично влагалище. От 1930 г. насам системата на нашия ТЗ относно учредяването на публични влагалища не е вече нормативна, а концесионна (ср. Ганев, Юридически архив, I, стр. 764).

11. На стр. 966 г-н Д., излагайки същността на следпадежното джиро, казва:

„Докато чл. 16 от Герм. WO в първата си алинея, имайки предвид следпадежно при непротестиран ефект джиро, снабдява същото с обикновената му транспортна и гаранционна функция, във втората си алинея казаният текст отрича въпросните последици на индосамента, когато чрез него е прехвърлена протестирана менителница. Нашият чл. 543 ТЗ по подобие на непосредствения си източник чл 14 Унг. WO застъпва друго гледище“.

Всъщност, изтъкваното различие, обаче, в 1935 г., когато г-н Д. пише курса си, *не съществува*, защото днешният Герм. закон не го прави. Смешението се дължи на обстоятелството, че на г-н Д. изглежда, не е известно че от 21 юни 1933 г. в Германия е в сила нов менителничен закон, който по въпроса, който изнася г-н Д., изостави базата на стария чл. 16 WO.

12. Безкритичните пренасяния на положения от германското право като важащи у нас водят често до заблуди, защото г-н Д., предавайки казаното от Müller-Erzbach в учебника му за германското право, пропуска да го нагоди що-годе към българското право. На стр. 49, предавайки с увлечение Müller-Erzbach, г-н Д. казва: „Първият закон за защита на търговските индустриални марки се издава в Прусия на 24 април 1854 г. за покровителство на развиващата се в Рейн и Вестфалия индустрия“.

Това твърдение, изразено от Müller-Erzbach (стр. 110) в един немски учебник, излагащ немското право, е вярно, защото наистина, първият *германски* закон за покровителство на търговските индустриални марки е тоя от 1854 г. Обаче, това твърдение, така, както безкритично е предадено от г-н Д. в един български учебник, се явява невярно, защото, когато г-н Д. говори в едно изложение на търговското право изобщо, и в особеност на българското търговско право за пръв по време закон, трябва, естествено, да разбираме, че пруският закон от 1854 г. е въобще първия закон по време в тая област. Това нещо обаче не отговаря на истината, тъй като Германия поради разпокъсаността на отделните държави в оная епоха сравнително по-късно можа да

създаде законодателство в тая област, в която напр. Франция законодателствува още в XVI и XVII век и създаде много по-рано завършен закон (ср. Закона от 5 септември 1810 г. – ср. Couhin, *Propriété industrielle, artistique et littéraire*, 1894, I, стр. 124).

Всичките, посочени дотук – далеч не изчерпателно, а само примерно – решително отрицателни постижения на г-н Д. се дължат на две неща: от една страна на липса у г-н Д на *задоволителна ориентировка по основните положения на търговското право*; от друга страна, на един *порочен метод* на работа, какъвто г-н Д. е намерил за възможно да усвои. Следваният от г-н Д. метод да пренася безкритично положения от днешния Герм. ТЗ в нашето право не е от естество да допринесе за разяснението и разработването на нашето търговско право. Напротив, той води до забъркване на понятията, защото голямата част от читателите, за които е предназначен курсът на г-н Д., нямат възможност да правят подробни изучавания на всеки въпрос, за да проверят изложението на г-н Д.

II.

Но усвоеният от г-н Д. метод на работа има и друга страна, която не е без значение. Това е: А) От една страна, начинът, по който г-н Д. счита за допустимо да използва чужди трудове; Б) От друга страна, разбъркаността на собствените му схващания: г-н Д. пише много, пише повече отколкото може и трябва, но писаното невинаги е израз на нещо асимилирано, а много пъти на смешения от случайно усвоени понятия и възгледи.

А. Примери:

а) Г-н Д. заимства от чужди трудове по един недопустим в науката начин. Той предава чисто и просто преведени цели пасажки от трудовете на Müller-Erzbach и Gierke, без да посочи източниците. Примери за това изобилстват. Ще посочим само няколко:

На стр. 119 у Müller-Erzbach	На стр. 61 у г-н Д.
„Die zahlreichen Geschäftsverbindungen, die der Kaufmann mit der Aussenwelt knüpft,	„Многобрийните отношения които се пораждат между едно търговско

<p>machen, namentlich im Falle sie ein Kreditnehmen oder Kreditgeben zur Folge haben, ein schriftliches Aulzeichnen und Ordnen der Geschäftsvorgänge erforderlich damit der Unternehmer den Ueberblick über sein Unternehmen behält. So war denn auch die aufkommende Kreditwirtschaft die Ursache für die Entstehung der kaufmannischen Buchführung, und die im Mittelpunkt des Kreditwesens stehenden Banken haben deren Entwicklung besonders gefördert.“</p>	<p>предприятие и външния свят особено с оглед на даването и вземането на кредит, правят необходимо едно отбелязване и систематично описание на свързаните с живота на предприятието събития... Настъпването на кредитното стопанство бе една от причините за възникването на задължението търговците да водят търговски книги, а развитието на банковото дело спомогна за усъвършенстването на подробностите около книговодството до цяло изкуство.“</p>
--	--

Каквото и да е указание за източника липсва.

<p>На стр. 122 у Müller-Erzbach</p>	<p>На стр. 63 у г-н Д.</p>
<p>„Die doppelte Buchhaltung geht von der Beobachtung aus, dass jede kaufmannische Leistung eine Gegenleistung haben und dass jedem Kreditposten ein Debetposten entsprechen muss (Prinzip der Aequivalente, der Gegenwertsrechnung). So bucht sie jede eintragungsfähige Tatsache doppelt, lässt dadurch den Zusammenhang der Konten erkennen und erreicht eine grossere Zuverlässigkeit. Bezieht z.B. ein Kaufmann am 14. Dezember 1918 100 Säcke Kaffee zu je 50 Mk = 5000 Mk, so ist beim Eintreffen des Kaffees zu buchen: 5000 Mk. Zu Gunstendes Kaffeelieferanten – ihm werden 5000 Mk. in sein Haben geschrieben – und 50 Sack Kaffee zu 5000 Mk. zu Lasten des Warenkontos. Das Lager wird gewissermassen <i>personifiziert</i>, als ob es der Schuldner des Kaufmanns wäre für die 5000 Mk. Kaffee, die es vereinnahmt hat.“</p>	<p>„Двойното счетоводство изхожда от съображението, че всяка направена във или от предприятието престация има своя контрапрестация, че на всяка от посочена в отдела кредит сума трябва да съответства перо и в отдела дебит. От това следва, че всяка операция се вписва два пъти. Пример: Търговецът А получава от Бразилия 100 торби кафе по 8000 лв. едната торба, или всичко 800000 лв. Вписването става така: сумата 800000 лв. се вписва в полза на продавача на кафето. Значи, в негова отдел „да взема“ торби кафе по едната, всичко 800000 лв. се вписват в тежест на стоквата на самото предприятие. По този начин се персонифицира до известна степен складът на търговеца, като че ли той е длъжник за горното количество стока.“</p>

Каквото и да е указание на източника липсва.

На стр. 124 у Müller-Erzbach	На стр. 66 у г-н Д.:
„Nach der herrschen den Praxis nun sollen für immaterielle Werte, die Gegenstand subjektiver Rechte sind, z.B. für Patent-Marken-, Geschmackmusterrechte nur die Aufwendungskosten angesetzt werden (vergl. z.B. RG. Bei Holdheim, Bd. Holdheim, Bd. 13 (1904), S. 159). Andere immaterielle Güter... sollen... überhaupt nur dann unter die Aktiven auf genommen werden, wenn sie einem Dritten gegen Entgelt erworben sind und nur in Höhe dieses.“	„Нематериалните права като запазени патенти, търговски и индустриални марки и пр. трябва да се оценяват само с оглед на разноските, които са направени, за да се придобият (RG. Ent. bei Holdheim, 13-1914, S. 159). Другите нематериални блага могат да се поставят като актив в баланса само в случай, че са възмездно придобити от трети лица и то в размер на това що е платено за тях.“

Каквото и да е указание за източника липсва. Даже цитатите от Müller-Erzbach са дадени като свои.

Такива места на къде свободен, къде буквален превод без посочване източника изобилстват и посочването им би ни отвело твърде далеч, толкова повече, че въпросът за допустимостта на такова ползване от чужди трудове е повече въпрос на съвест за самия автор. Във всеки случаи за честта на положението, което е заемал и което заема г-н Д., считаме, че той трябваше да прояви, даже и когато се касае за един учебник, повече самостоятелност, и поне едно по-добро зачитане на чуждото.

б) Характерна подробност, типична за приложения метод, г-н Д. ни дава и на стр. 313 от второто издание, съпоставена със стр. 304 на първото издание:

Излагайки стопанското значение на д-вата с ограничена отговорност, г-н Д. дава един увод и статистически данни за тези дружества, който увод е точен превод от учебника на Gierke и в който, между другото, в първото издание (1925 г.) се казва: „Така, докато през 1898 г. в Германия е имало всичко 1839 такива дружества, през 1911 тяхното число достига 22179 с общ капитал над 4,5 милиарда марки“.

Във второто издание (1935 г.) г-н Д., за да докара „ажур“ тези данни чисто и просто поправя цифрата 1911 г. на 1931 г. и казва на стр. 313: „Така, докато през 1898 г. в Германия е имало всичко 1839 такива дружества, през 1931 г. тяхното число достига 22179 с общ капитал над 4,5 милиарда марки“. В своето последно издание (1933 г.) Gierke (стр. 467) дава за края на 1930 г. цифрата 43144.

Но за бързината, с която се движи г. Д. време за справки няма, нито прецизността играе някаква роля.

в) Цитатите на г-н Д. са дадени с много голяма небрежност. Много от тях са така неточни, че не дават възможност на читателя да провери твърденията на автора. Повечето цитати са дадени от втора ръка, без да се посочи на това обстоятелство. Второто издание е изпълнено с цитати из нашата книжнина и съдебна практика, с което се донякъде увеличава стойността на изданието за българското право. Но, в това отношение, г-н Д. не може да се отърси от лични страсти и разположения. Работите на своя антураж г. Д. цитира къде с нужда, къде без нужда - с голямо разточителство. Работите на неприятни нему автори са рядко и снисходително цитирани или въобще не са цитирани.

Б. Примери:

а) Понеже г-н Д. не познава достатъчно материята, по която пише, покрай многобройните грешки и безкритични пренасяния в нашето право на чужди за нас положения, не липсват и места, където г-н Д., забравяйки веднаж какво е писал, изпада в *противоречия със самия себе си*.

Така, излагайки на стр. 210 и сл. положението на акционерните дружества, при учредяването на които не са били спазени някои от изискванията на закона, г-н Д. застава на становището, че след създаването у нас на Закона за юридич. лица (20.IV.1933 г.) последният „макар и да обхваща само ония правни личности, които преследват идеални цели, представлява от себе си общото право...“ (стр. 211). Изхождайки от този свой възглед, г-н Д. в курса си счита, че макар ТЗ да не съдържа нищо относно положението на порочно учредените акционерни дружества, тяхното положение трябва да се счита за уредено по пътя на чл. 2 ТЗ от „общото право“, т.е. от Закона за юридическите лица, който закон в чл. 32 урежда начина, по който трябва да се прекратят и ликвидират такива акционерни дружества.

Това схващане ние не споделяме. *Но не е въпрос за възгледи* и не е това важното.

Човек остава поразен от непоследователността на г-н Д., когато само две страници по-нататък той изоставя този свои възглед, като обявява за възможни и напълно допустими на нашето право т.нар. еднолични акционерни дружества, при които всички акции са минали в една ръка. Тук г-н Д. е в крещящо противоречие със самия себе, тъй като и по този въпрос ТЗ не съдържа наредби и ако изхождаме от възгледа на г-н Д., че Законът за юридическите лица намира приложение в такива случаи и за акционерното дружество, трябва неминуемо да приемем само едно, а именно: обратното на това, което г-н Д. ни излага в стр. 212-215. Член 29 ЗакЮрЛ гласи, че: „Сдружението се прекратява по право, ако в продължение на три месеца остане с по-малко членове,

отколкото са нужни според устава за образуване управителен съвет. Тая наредба има повелителен характер“. А тъй като управителният съвет на акционерното дружество трябва да бъде съставен по закона (чл. 183 ТЗ) най-малко от три лица акционери, то, прилагайки чл. 29 ЗЮрЛ относно едноличните акционерни дружества, ние трябва да сметем, че тъй като с минаването на всички акции в една ръка, броят на членовете спада под трима (нужни за съставяне на управителен съвет), акционерното дружество се прекратява.

Г-н Д. поддържа, обаче, в пълно и ярко противоречие с това, което само на 2 предшестваша страници е казал, – че акционерното дружество и при един само акционер се запазва. Затова той навежда разни съображения, но за чл. 29 ЗакЮрЛ нищо не казва, а точно чл. 29 ЗЮрЛ е който би следвало, според неговото гледище, да разрешава основно въпроса.

Противоречието се дължи, очевидно, на липса на собствена ориентация по основните проблеми на търговското право.

б) На стр. 52 на първото издание (1925 г.) г-н Д., разглеждайки правната същност на правото върху търговска марка, с голяма категоричност казва:

„В правно отношение правото на марка е *чисто лично* право“.

Обаче, през 1930 г. в свой доклад до Факултетния съвет за нуждите на едно отрицателно отношение към непрятен нему кандидат, г-н Д. със същата категоричност пише:

„Изправени сме наистина пред имащи имуществена стойност права, но от нематериален характер, които не *попадат* под общата класификация на *лични*, вещни и облигаторни права...“

Тук вече за г-н Д. разглежданото право не е лично. Въпреки този обаче скок (направен за нуждите на момента – 1930 г.) г-н Д. във второто издание на курса си в 1935 г. (стр. 49) отново минава към „чисто личното право“ и на стр. 49 пише:

„... правото върху марката е *чисто лично* право...“

в) Курсът на г-н Д. дава и указания, че на г-н Д. липсва една солидна ориентация и по основни въпроси на гражданското право.

Така, относно допустимостта на фидуциарните сделки на стр. 489 в първото издание на курса си г-н Д. през 1925 г. казва:

„За нас позволеността и валидността на фидуциарните сделки е *вън от всяко съмнение*, особено след *забележителното решение* на ВКС, II г.о. № 112 от 6.III.1925 г. (под линия: публикувано в Адв. преглед, г. V, бр. 17 и 19), в което се прие, че за

валидността на договора за залог не е необходимо щото владението на заложените вещи да е преминало върху залогоприемателя. Фидуциарните сделки са *признати* за действителни и *от италианската съдебна практика*“.

Такова „забележително“ решение, с което да признае фидуциарните сделки ВКС, обаче, не е издавал, а и в цитираното от г-н Д. място в Адв. прегл., г. V. бр. 17 и 19 няма нищо подобно.

Но не е това всичко. След като през 1925 г. г-н Д. обяви громко фидуциарните сделки „вън от всяко съмнение“ като действащо у нас право, осветено от несъществуващо „забележително“ (!) решение на ВКС и признати за действителни и от италианската съдебна практика, в курса си по облигационно право, издаден *през 1934 г.* г-н Д., на стр. 242 ни казва:

„Господстващото мнение у нас смята, че фидуциарните сделки *не са позволени* в България... В Италия въпросът е *спорен*“.

Но най-после, ако се спреше тук човек би казал, че г-н Д. се е коригирал. Обаче в курса по търговско право, издаден през 1935 г., г-н Д. прави нов скок, като на стр. 572 отново заявява:

„В нас позволеността и валидността и на фидуциарните сделки *трябва да бъде* *вън от всяко съмнение*. Фидуциарните сделки *са признати* за действителни и от *италианската съдебна практика*“.

Тежко ономува, който от това смешение ще трябва да се ориентира върху допустимостта на фидуциарните сделки у нас или в Италия.

III.

В заключение трябва да кажем следното:

1. Опитът на г-н Д. да даде едно ръководство на българския юрист при работата му в областта на търговското право не е сполучлив. Безкритичното пренасяне на положения от чуждо право за действащото у нас право, липсата на основна ориентация по важни проблеми на търговското право, противоречията и грешките, които ръководството съдържа, го правят непригодно за целта, която си поставя. Г-н Д. *не познава* търговското право и г-н Д. не си дава и труд да се задълбочи в задачите, и проблемите в съвременното търговско право. Оперирайки със свой, специфичен нему, частноправен инвентар, той сече разрешенията на проблемите на съвременната комерсиалистика с поразителна лекота. Със сигурна полза ръководството може да бъде използвано само от опитни юристи, които познават чужди езици и по-специално немски

език и разполагат с време и съответна литература, за да могат те сами да проверяват изложението на г-н Д. Такива юристи обаче едва ли имат нужда от пособието на г-н Д. За всички останали ръководството на г-н Д. крие големия риск да бъдат тласнати по несигурни и погрешни пътища.

При това, макар сам г-н Д., както в първото, така и във второто издание на курса си да подготвя читателя за направени грешки (ср. увода), никъде във второто си издание той не е намерил за нужно или пък проявява желание да поправи твърде многобройните си грешки. Тук-таме с премълчани някои твърдения, на места се постоянства с насилствени конструкции, но никъде не с поправени грешките, нито е променен методът.

2. „Системата“, която следва г-н Д. е много непрепоръчителна. В своето първо издание той сам, в предговора, като че иска да подготви читателя към непозволени заимствания, като казва че „е възпроизведено по системата на Müller-Erzbach и J. v. Gierke четеният в нашите лекции и съответно увеличен материал“. „Системата“, по която г-н Д., обаче, счита за възможно да възпроизвежда чужди материали като превежда цели пасажки, без да посочи откъде са взети, е крайно осъдителна. С тая „система“ на възпроизвеждане господата Müller-Erzbach и J. v. Gierke нямат нищо общо. Тая „система“ е на г-н Д., който всъщност е възпроизвел не системата на почтените германски професори, а техния материал по своя „система“. Тая „система“ може да даде само лоша атестация на онзи, който от височината на положението, което заема, е счел за възможно да я използва.

3. Наистина в предговора към първото издание г-н Д. сам казва, че „задачата на предметното изложение е „... да даде *приблизително вярна* представа за днешното състояние на търговското право“. Личи, следователно, че сам г-н Д. не е считал, че поставя курса си на онова научно ниво, което отговаря на мястото, което авторът му заема. Обаче, и второто издание не съдържа абсолютно никакви значителни преработвания и допълнения. Увеличени са с нужда и без нужда само цитатите под линия с оглед да се ангажират за стойността на книгата още голям брой автори. Представата, обаче, която г-н Д. ни дава за българското търговско право, пък и за търговското право въобще, е *твърде много приблизителна и много малко вярна*.